

Отримано: 16 грудня 2017 р.

Прорецензовано: 19 грудня 2017 р.

Прийнято до друку: 24 грудня 2017 р.

e-mail: o.m.momot@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2017-7(35)-54-59

Момот О. М. Наукова полеміка функціонального наповнення транснаціонального банківського капіталу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2017. № 7(35). С. 54–59.

УДК: 336.71

JEL-класифікація: G15, G24

Момот Олександр Михайлович,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*

НАУКОВА ПОЛЕМІКА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО НАПОВНЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

У статті критично проаналізовано множини підходів щодо функціонального окреслення та характеристики функцій банківського капіталу з урахуванням специфіки його транснаціональності. Доведено переваги та недоліки наявних підходів і на цій підставі подано авторську інтерпретацію функцій транснаціонального банківського капіталу залежно від рівнів його формування – мікро- (оперативна, зростання вартості, резервна), макро- (обігова, гарантійна, регулююча) та транснаціонального (інвестиційно-інноваційна, спекулятивна, міграційна).

Ключові слова: банківський капітал, транснаціональний банківський капітал, функції банківського капіталу, рівні формування банківського капіталу, функції банківського капіталу на мікро-, макро- та транснаціональному рівнях.

Момот Олександр Михайлович,

*кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и банковского дела,
Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»*

НАУЧНАЯ ПОЛЕМИКА ФУНКЦИОНАЛЬНОГО НАПОЛНЕНИЯ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОГО БАНКОВСКОГО КАПИТАЛА

В статье критично проанализировано множество подходов к функциональному определению и характеристике функций банковского капитала с учетом специфики его транснациональности. Доказаны преимущества и недостатки существующих подходов и на этом основании представлена авторская интерпретация функций транснационального банковского капитала в зависимости от уровней его формирования – микро- (оперативная, увеличение стоимости, резервная), макро- (оборотная, гарантийная, регулирующая) и транснационального (инвестиционно-инновационная, спекулятивная, миграционная).

Ключевые слова: банковский капитал, транснациональный банковский капитал, функции банковского капитала, уровни формирования банковского капитала, функции банковского капитала на микро-, макро- и транснациональном уровнях.

Aleksandr Momot,

*PhD in Economics, Associate Professor at the Department of Finance and Banking,
the Ukoopspilka Higher Education Institution of «Poltava University of Economics and Trade»*

SCIENTIFIC POLEMIC ON THE TRANSNATIONAL BANK CAPITAL FUNCTIONAL FILLING

Within the article the author critically analyzes various approaches to the functional definition and the banking capital functions' characteristics taking into account the peculiarity of its transnationality. The advantages and disadvantages of existing approaches are revealed and the author's interpretation of the transnational bank capital functions is presented. The functions of transnational bank capital are identified in accordance with the levels of capital formation. At the micro-level the functions are operational: increase in value and reserve functions, at the macro-level they are negotiable: guarantee, and regulatory functions and at the transnational level they are investment-innovative, speculative and migrational.

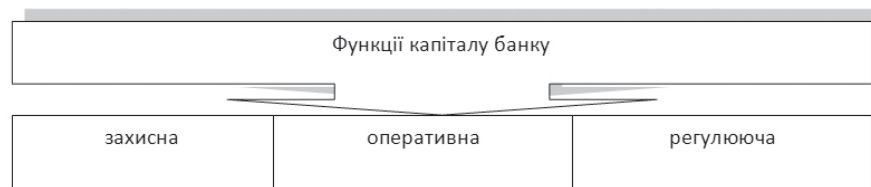
Key words: banking capital, transnational banking capital, the functions of bank capital, the levels of bank capital formation, the functions of bank capital at the micro, macro and transnational levels.

Постановка проблеми. Досліджуючи функціональне призначення банківського капіталу загалом і транснаціонального банківського капіталу зокрема, відзначимо, що функції банківського капіталу обумовлені цілями та завданнями банківської діяльності; повнота реалізації таких функцій залежить від об'єктивних фінансово-економічних, правових та інших умов функціонування банків; функції мають конкретний зміст і реалізуються за допомогою конкретних способів управління банківським капіталом. Таким чином, функціональність банківського капіталу певною мірою забезпечує виконання функцій самих банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем сутності, специфіки формування та використання банківського капіталу присвятили свої наукові праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: М. Д. Алексеєнко, С. Г. Арбузов, З. Васильченко, А. П. Вожжов, О. В. Дзюблюк, А. О. Єпіфанов, М. І. Крупка, С. М. Савлук [1–8], Х. Азізбаєв, Р. Х. Багдалов, Е. А. Ісаєва, Е. Рід, П. С. Роуз [9–13] та інші. Однак динамічне ринкове середовище вимагає постійного моніторингу модифікованості та виокремлення на кожному із різних періодів функціонування банку, властивих саме йому функцій.

Метою дослідження є проведення наукової полеміки на підставі критичного аналізу функцій, властивих банківському капіталу, транснаціональному зокрема, та на цій підставі представлення авторської інтерпретації таких функцій залежно від рівня формування капітальної бази банку.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що єдиного чи усталеного підходу до визначення функцій капіталу банківської установи в сучасній економічній науці до сих пір не сформовано. Так, більшість вітчизняних і закордонних учених, серед яких М. Алексеєнко [1, с. 50], О. Дзюблюк [5, с. 28], Е. Рід і Р. Коттер [12, с. 187], виділяють традиційну тріаду функцій банківського капіталу: захисну, оперативну та регулюючу функції (рис. 1). Водночас трактування захисної функції капіталу полягає в забезпеченні платоспроможності та підтримки ліквідності банківської установи шляхом формування резервів на випадок виникнення фінансових втрат чи непередбачуваних збитків. Такі збитки покривають, насамперед, завдяки поточним доходам банку, а вже в разі недостатності останніх – завдяки відповідним резервам, та, можливо, завдяки частині акціонерного капіталу.

Рис. 1. Традиційна тріада функцій банківського капіталу

Джерело: побудовано автором.

Відомим є той факт, що в банківській практиці такий компонент капіталу банку, як власний капітал, розглядають як величину, у межах якої відбувається гарантування відповідальності банківської установи за своїми зобов'язаннями. Саме тому, на нашу думку, власний капітал правомірно можна вважати інструментом захисту інтересів вкладників і кредиторів банку, за рахунок грошових ресурсів чиїх фінансується значна частина банківських активів. Окрім того, не можна нівелювати те, що достатність капіталу знижує ризик настання неплатоспроможності банку, коли виникає необхідність здійснення компенсаційних виплат вкладникам коштом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Таким чином, правомірним і логічним є висновок про те, що захисна властивість або захисна функція капіталу проявляється в забезпеченні запасу міцності у процесі функціонування банківської установи відповідно до рівня підприємницького ризику. Водночас певною обмеженістю характеризується підхід до розуміння змістовності захисної функції лише через створення капіталу задля захисту банку та його власників від збитків, а кредиторів від ризику неповернення вкладених коштів.

Наступна функція банківського капіталу – оперативна, – свідчить про те, що він є джерелом формування та розвитку матеріальної бази, конче необхідної для ефективного функціонування банку (наприклад, придбання або оренда приміщень, техніки, транспортних засобів тощо). Зауважимо, що в разі настання непрогнозованих тих чи інших кризових ситуацій, активи банку, у які вкладений капітал, можуть бути реалізовані, а отримані кошти спрямовані на фінансування нагальних потреб.

Економічна характеристика регулюючої функції банківського капіталу полягає в розумінні взаємопов'язаності величини капіталу та масштабів діяльності банку. Це можна пояснити тим, що значну кількість нормативів розраховують щодо капіталу банку та його величини, і це визначає вхідні бар'єри позиціонування на ринку банківських послуг, а саме наявність вимог до мінімального розміру власного капіталу банку для отримання ліцензії на певні види діяльності, дозволу на відкриття філіалів та ін. Вважаємо вкрай важливим визнання того, що регулювання величини капіталу з боку центрального банку країни є актуальним інструментом обмеження ступеня ризику, на який може наражається той чи інший банк. Це дозволяє не лише формувати та підтримувати довіру клієнтів, але й захищати банківську систему від серйозних фінансових втрат. Ураховуючи наявність процесів міжнародної фінансової інтеграції, можна засвідчити, що регулююча функція проявляється не лише на мікро- та макро- рівнях банківських відносин, але й і на міжнародному рівні.

Оригінальним із наукового погляду є підхід, який представляють такі вчені: Д. К. Кроулі, Дж. Н. Кірк [14], а також І. Г. Невін і Х. А. Бентон [15]. За ними ідентифікуються чотири функції капіталу банківських установ: 1. Захист незастрахованого вкладника на випадок неплатоспроможності та ліквідації банку або, інакше кажучи, захисна. 2. Компенсація за непередбаченими задля підтримки довіри до банку в разі, якщо останній опинився у скрутних умовах, які унеможливають його подальший нормальний розвиток, тобто компенсаційна. 3. Придбання приміщень і їх матеріально-технічне оздоблення з метою якісного надання банківських послуг. 4. Застосування як нормативного обмежувача на не виправдане зростання активів.

Вчені розмежовують захисну та компенсаційну функції, що, на нашу думку, не є виправданим, адже компенсація непередбачуваних збитків захищає вкладників від настання неплатоспроможності банку. Тобто, захищеність вкладника є результатом, який досягається за рахунок компенсації збитків. Якщо ж власних резервів банку виявиться недостатньо для покриття збитків, то, за відсутності можливості залучення коштів з інших джерел, банк не зможе уникнути неплатоспроможності, тоді фінансові інтереси вкладників не будуть захищеними. Отже, представлені дослідниками функції логічніше звести до вищезначених трьох функцій – захисної, оперативної та регулюючої.

Також необхідним є доповнення, що в широкому розумінні захисна властивість є притаманною всім перерахованим функціям капіталу. Зокрема, захисту інтересів вкладників слугує наявність капіталу, вкладеного в активи для забезпечення поточної діяльності банківської установи (оперативна функція) та вимоги щодо виконання нормативів банку (регулююча функція). Водночас захист інтересів кредиторів проявляється за межами нормальної діяльності банку, коли виявляється його неспроможність. За звичайного перебігу подій, тобто при нормальному кругообігу банківського капіталу (власного та залученого), захист інтересів кредиторів банку забезпечується безперебійністю такого обороту. Інакше кажучи, захисна властивість є результатом виконання інших, більш конкретніших функцій капіталу банку або як одна із притаманних йому ознак.

За міркуваннями В. І. Міщенко та С. В. Науменкової [2, с. 207] замість оперативної функції варто виділяти операційну функцію, яка передбачає підтримання обсягів, характеру та спрямованості банківських операцій відповідно до окреслених завдань банківської установи. У такий спосіб учені підкреслюють зміст оперативної діяльності банку, яка передбачає виконання банківських операцій, передбачених законодавством і банківською ліцензією. Вочевидь, дослідники-економісти описують функціональне призначення капіталу банку, виходячи з його широкого розуміння – як сукупність власних, залучених і запозичених ресурсів, що залучені до обороту у процесі банківської діяльності. Погоджуємось із сучасними вченими в тому, що капітал банку формує можливості здійснення банківських операцій. Тобто, чим більшим є капітал банку, тим ширшою є пропонована множина банківських операцій для дійсних та потенційних клієнтів. Тому логічними є принципи діяльності банківської установи, за яких вимагається паралельне та приблизно однакове зростання обсягів кредитів та інших ризикованих активів банку на фоні аналогічного підвищення величини його капіталу, величина якого повинна бути пропорційною до зростання ризику втрат. Звідси виходить правомірний висновок: нарощуючи або скорочуючи капітал, банківська установа отримує можливість проведення більш ризикованої або більш масштабної кредитної політики.

На думку українських учених А. О. Єпіфанова [6] та М. І. Крупки [7, с. 43], крім традиційних (захисної, оперативної та регулюючої) функцій варто виділяти також індикативну функцію. Сутність такої функції науковці подають як підтримання довіри до банку з боку вкладників та кредиторів. Варто погодитися, що одним із аспектів формування довіри до банку є величина його капіталу, адже досить відомим є вислів «надто великий, щоб збанкрутувати». Тому в разі, якщо обсяг капіталу окремого банку є великим, порівняно з іншими банківськими установами, то це зміцнюватиме рівень довіри вкладників до такого банку. Водночас, якщо обсяг капіталу банку незначний, то це не сприятиме формуванню довірного ставлення клієнтів до конкретного банку. З цього можна зробити висновок, що капітал не виконує автоматично функцію підтримання довіри до банку.

На нашу думку, зміст індикативної функції капіталу банку можна розкрити дещо по-іншому. Термін «індикативний» означає «рекомендований, бажаний». Реалізація індикативної функції капіталу дозволяє контролювати рух у частині досягнення індикативних показників банківської діяльності шляхом розширеного відтворення авансованого в діяльність банку капіталу.

В українській практиці широкого поширення та наукового сприйняття отримав підхід С.М. Савлука [8, с. 87–92] щодо виділення ресурсної, стимулюючої, гарантійної, стабілізаційної та перерозподільчої функцій капіталу банку.

Оригінальним, ми вважаємо, є підхід З. Васильченко, яка крім традиційних функцій, виокремлює «функцію, заради якої функціонує банківський капітал – привласнення максимальних прибутків» [3, с. 60]. Однак, ми переконані, що максимізація прибутку є метою банківської діяльності, а не функцією капіталу, адже в результаті його функціонування можуть бути отримані не лише прибутки, але й збитки.

Децо ширшим і власне авторським є твердження А. Вожжова [4, с. 162–164]. Він у своєму монографічному дослідженні доводить і описує: 1) стартову функцію, як першопочатковий капітал; 2) ресурсно-потенціальну функцію, як властивість капіталу «притягувати» фінансові ресурси за рахунок клієнтських залучених і позичених коштів; 3) розпорядчо-розподільну функцію банківського капіталу, існування якої пов'язано з тим, що частка статутного фонду, як основної частини капіталу банку, належить його учасникам. Це визначає можливість останніх брати участь в управлінні банком (розпорядчий аспект функції) та в отриманні частини прибутку пропорційно частці у статутному капіталі під час розподілу дивідендів (розподільний аспект функції).

Наскільки правомірним є виділення стартової функції? На нашу думку, таке бачення є не зовсім правильним, оскільки функції повинні бути притаманними власному капіталу на будь-якому етапі функціонування банківської установи. Говорячи про «стартовий ресурс», усвідомлюємо властивість капіталу банку, що проявляється лише на етапі його створення. До того ж, якщо повернутися до обігової функції, то якраз під час створення банку власний капітал відіграє стартову роль, оскільки за рахунок статутного капіталу акціонери або інші пайовики банку придбають необхідні приміщення, обладнання, навіть і персонал, та, розмістивши частину коштів у дохідних активах, мають можливість отримати перший дохід у вигляді прирощення капіталу.

Децо нестандартний підхід до бачення функціонального наповнення капіталу банку репрезентують й інші вчені. Відомий американський економіст П. С. Роуз [13, с. 445] визначає такі функції банківського капіталу, як «гроші на чорний день» від захисту банкрутства, забезпечення засобів для створення, організації та функціонування банку, підтвердження довіри до клієнтів банку, регулятор росту банку, забезпечення засобів організаційного зростання для розробки нових послуг. На думку К. Ісаєвої [11], функції банківського капіталу варто поділити за ступенем значимості на базові (захисна, оперативна, ціноутворювальна) та похідні (реєстраційна, емісійна, регулююча). Водночас базові функції капіталу більшою мірою пов'язуються з реалізацією інтересів власників банківської установи.

За словами Р. Х. Багдалова [10, с. 33], існують такі основні функції капіталу банку, що відображають його сутність: оборотна та страхова (замість захисної) функції, а також додаткові – оціночна та регулююча, що закладені в основу управління банком. Дослідник [10, с. 36–37] пояснює, що правильніше говорити про страхову функцію власного капіталу, аніж про захисну через те, що певний захист від ризику закладений у ціноутворенні на банківські продукти або виражений у додаткових умовах і вимогах за активними операціями. Крім того, кожний банк використовує систему управління ризиками, що містить різні інструменти, зокрема диверсифікацію та хеджування. Відповідно до цього банк повинен захищатися від непередбачених ризиків не лише через їх поглинання або покриття за рахунок капіталу, а шляхом формування такої системи банківського бізнесу, що могла б успішно функціонувати й у випадку виникнення таких ризиків. Таким чином, власний капітал слугує певним страховим резервом.

Враховуючи те, що власний капітал є вартістю банківського бізнесу, можна виділити додатково до основних функцій – обігової та страхової, ще й оціночну функцію капіталу. Остання полягає в тому, що за допомогою власного капіталу можна оцінити: по-перше, споживчу та ринкову вартість банківської установи; по-друге, масштаб банківської діяльності; по-третє, перспективи розвитку банківського бізнесу; по-четверте, рівень підприємницького ризику; по-п'яте, рентабельність банківського бізнесу. Говорячи про регулюючу функцію, варто акцентувати увагу на можливості з огляду на оціночні показники шляхом скорочення або нарощення капіталу, а також зміни його структури, модифікувати обсяг і профіль банківської діяльності як із позиції зовнішнього регулювання та контролю, так і з позиції внутрішньобанківського управління.

Разом із тим про модифікованість і змінність функцій наголошує Х. Азизбаєв [9]. Дослідник вважає, що функції капіталу банку не є чітко визначеними впродовж різних періодів функціонування банку. Залежно від того, з якого погляду розглядати капітал банку, його функції будуть відмінними. Так, із суспільно-значимого погляду, основною функцією банківського капіталу є захисна, тоді як із приватного підприємництва – комерційна. Здебільшого капітал банку розглядають із широкого, суспільно-значимого погляду, як буфер проти збитків і втрат. Звідси зрозумілим є неоднакова як інтерпретація капіталу банку, так і його оцінка. Це, з одного боку, акцентування на достатності капіталу, адекватність його прийнятним ризикам (захисна функція), а з другого – наголос на рентабельності капіталу, отриманні додаткового доходу.

С. В. Мочерний [16], крім захисної, оперативної та регулятивної функцій капіталу банку виділяє функцію контролю над промисловими та торговельними організаціями (підприємствами, фірмами і компаніями) у процесі зрощування з ними в межах фінансового капіталу; а також функцію експлуатації найманих працівників банку, з одного боку, та позичальників банківських кредитів у разі встановлення надмірно високих відсотків – з другого. До викладеного слід додати, що в економічній літературі розглядають й інші специфічні функції капіталу: іміджева функція, пов'язана з величиною капіталу банку як показника іміджу; реєстраційна функція, пов'язана зі створенням банку й отриманням ліцензії на

здійснення банківської діяльності; оціночна функція, заснована на визначенні вартості капіталу банку, наприклад, в процесі реорганізації банку [17].

Висновки. Отже, узагальнюючи результати критичного аналізу поглядів учених на перелік функцій банківського капіталу, пропонуємо розкривати призначення банківського капіталу залежно від рівня його формування (рис. 2). Так, уважаємо, що на мікрорівні (рівні окремого банку) функціонування капіталу спрямоване на забезпечення оперативної діяльності банку, реалізацію інтересів власників банку, створення резервів покриття непередбачуваних збитків. Відповідно, на цьому рівні капітал виконує функції: оперативну, зростання вартості, резервну.

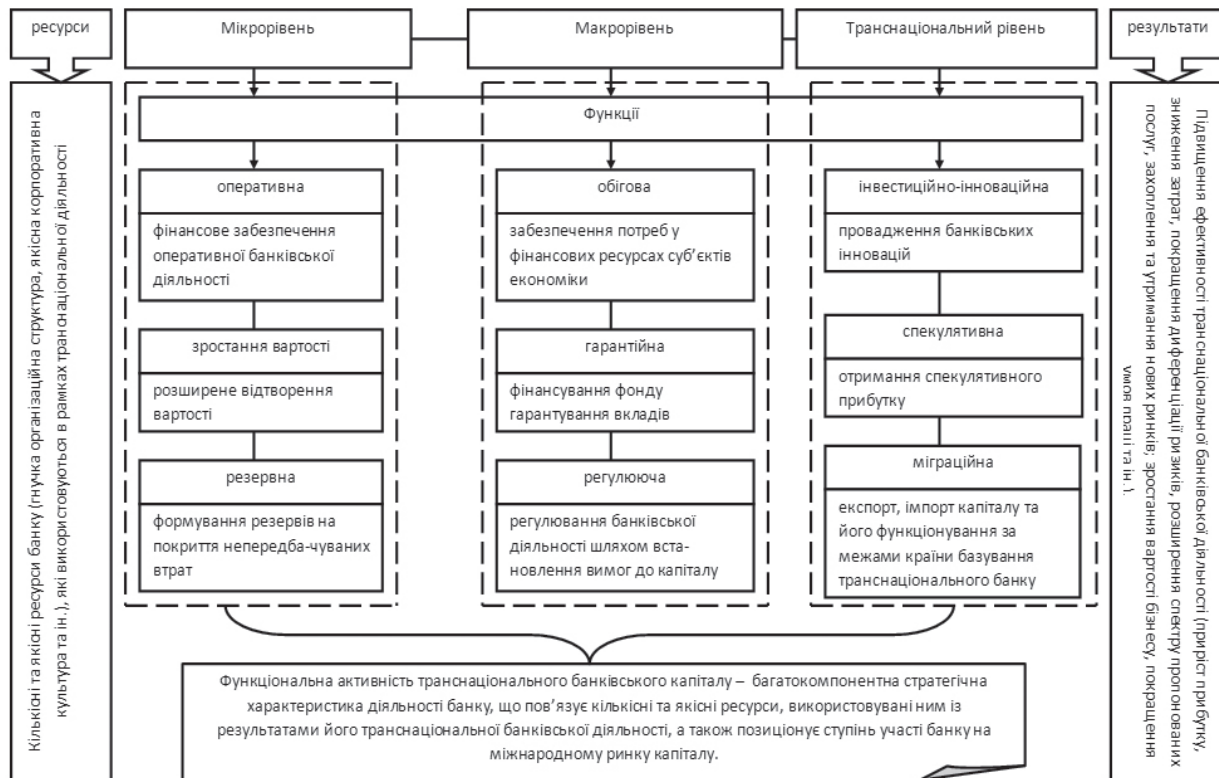

Рис. 2. Авторська інтерпретація функцій транснаціонального банківського капіталу

На макрорівні (рівні банківської системи певної держави) функціонування банківського капіталу є складовою процесів кругообігу фінансових ресурсів в економіці, що відбувається внаслідок акумуляції банками тимчасово вільних коштів вкладників і їх спрямування на кредитування економіки. До того ж, на макрорівні актуалізується проблематика забезпечення банківської системи від негативних наслідків реалізації системних ризиків шляхом фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, підтримання фінансової стабільності банківської системи. Все це обумовлює важливість виконання капіталом обігової, гарантійної та регулюючої функцій. На транснаціональному (міжнародному) рівні на перший план виходять інвестиційно-інноваційна, спекулятивна та міграційна функції транснаціонального банківського капіталу. Такому рівню характерні процеси транснаціональної міграції капіталу – руху капіталу між державами у вигляді його експорту, імпорту, а також процеси його функціонування за межами країни базування транснаціонального банку. За нашими переконаннями, міграція капіталу є об'єктивно існуючим економічним процесом, у якому грошові ресурси переміщуються між державами, надаючи можливість своїм власникам отримувати додатковий дохід у країні призначення.

Література:

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку. питання теорії і практики : [монографія] / М. Д. Алексеєнко. – Київ : Вид-во КНЕУ, 2002. – 276 с.
2. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України, 2011. – 504 с.
3. Васильченко З. Реструктуризація та реорганізація : [монографія] / З. Васильченко. – Київ : Вид-во «Кондор», 2004. – 527 с.

4. Вожжов А. П. Процессы трансформации банковских ресурсов : [монография] / А. П. Вожжов. – Севастополь : Севастопольский НТУ, 2006. – 339 с.
5. Дзюблук О. В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин : [монографія] / О. В. Дзюблук. – Тернопіль : Вид-во «Збруч», 1996. – 140 с.
6. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.
7. Крупка М. І. Банківські операції : [підручник] / М. І. Крупка, Є. М. Андрущак, Н. Г. Пайтра. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 310 с.
8. Савлук С. М. Власний капітал комерційного банку : [монографія] / С. М. Савлук. – Київ : КНЕУ, 2012. – 459 с.
9. Азизбаев Х. Основы формирования и оценка капитала коммерческого банка / Х. Азизбаев. – Москва : Издательский дом «Экономическая газета», 2009. – 162 с.
10. Багдалов Р. Х. Собственный капитал банка и управление им : дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Р. Х. Багдалов. – Саратов, 2003. – 187 с.
11. Исаева Е. А. Банковский капитал (алгоритм качественной и количественной оценки) : дисс. ... канд. экон. наук / Е. А. Исаева. – Москва : МЭСИ, 2005. – 147 с.
12. Рид Э. Коммерческие банки / Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл, Р. Смит. – Москва : Космополис, 1991. – 480 с.
13. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз ; пер. с англ. 2-го изд. – Москва : Дело Лтд, 1995. – 710 с.
14. Crowley D. K. The Impact of Risk-Based Capital on U.S. Banking / D. K. Crowley, J. H. Kirk // Magazine of Bank Administration. –1988. – November. – P. 41–44.
15. Nevin I. H. Capital Ideas / I. H. Nevin, H. A. Benton // United States Banker. –1989. – February. – P. 23–27.
16. Економічний енциклопедичний словник. У 2-х томах: Т. 1 : А-Н / С. В. Мочерний [и др.] ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – 616 с.
17. Кошель Н. В. Собственные средства (капитал) банка как ключевой маркетинговый элемент / Н. В. Кошель // Международный научный журнал. – 2013. – № 5. – С. 5–12.